

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Verlag

Congres 4 juli Politieke Ambtsdragers met een beperking

Rond 10.00 uur komen de ondersteuners voor de bijeenkomst binnen zoals de NGT tolken, schrijftolken en de ADL-ondersteuning (Algemene Dagelijkse Levensverrichtingen). Technici zijn dan al bezig met het verzorgen van de geluidsinstallatie, waaronder de ringleiding voor slechthorenden. Om 10.30 komen geleidelijk de deelnemers binnen. Om 11.00 kort voor de aanvang van de bijeenkomst is het een drukte van belang. Er zijn meer mensen met een rolstoel dan verwacht. Dat leidt tot de verwonderde vraag van NS-personeel op het Centraal Station of er vandaag iets bijzonders aan de hand is. Door de (29!) rolstoelen is het een drukte van belang op de eerste rij vlak voor het podium. Ook voor de voorzitter, die eveneens in een rolstoel zit, is het soms lastig manoeuvreren.

Al met al zijn er 150 mensen aanwezig. Niet alleen politieke ambtsdragers met een beperking, maar ook belangstellenden, zoals vertegenwoordigers van belangengroepen van mensen met een beperking, gemeenteambtenaren, beleidsmedewerkers van ministeries die bij dit onderwerp betrokken zijn, en vertegenwoordigers van politieke partijen.

Aanleiding en doel bijeenkomst

Deze bijeenkomst is georganiseerd door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en Disability Studies in Nederland (DSiN). De aanleiding is een onderzoek dat BZK heeft verricht naar de deelname van mensen met een beperking aan politiek en bestuur. Dit onderzoek bestond uit circa 50 interviews, een paneldiscussie en een internationaal vergelijkend onderzoek. De bevindingen en suggesties voor maatregelen van betrokkenen zijn opgenomen in een conceptrapport van bevindingen dat aan degenen die zich hadden ingeschreven vooraf is toegezonden.

Het doel van deze bijeenkomst is om, mede aan de hand van dit conceptrapport, met de geïnterviewden en andere belangstellenden in gesprek te gaan over oplossingen om deelname van deze groep aan politiek en bestuur te vergroten. Zowel het rapport als de uitkomsten van deze bijeenkomst dienen als input voor een brief van de minister van BZK die naar verwachting in het najaar van 2019 zal worden aangeboden aan de Tweede Kamer.

Opening

De dagvoorzitter is de heer Otwin van Dijk, burgemeester van Oude IJsselstreek. Hij is degene die in de Tweede Kamer bij de ratificatie van het VN-verdrag Handicap, samen met mede-kamerlid Linda Voortman, een motie heeft ingediend waarbij de regering is gevraagd genoemd onderzoek te verrichten. Het blijkt dat 10 à 15% van de Nederlandse bevolking een beperking heeft, maar dat maar een half procent van de politici een beperking heeft. Dan is het geen afspiegeling van de samenleving, terwijl Otwin een hartstochtelijke voorstander is van een inclusieve samenleving. Hij doet daarom de oproep om te komen tot een emancipatieslag voor mensen met een beperking: “Niets over ons en zonder ons”. Daarvoor is enerzijds van belang dat mensen met een beperking van zich laten horen. Anderzijds is nodig dat er meer mensen met een beperking in de politiek werkzaam zijn, want dan kunnen zaken worden geagendeerd, veranderd en verbeterd. Als deze twee zaken met elkaar worden verbonden, dan is dat goed voor de gehele samenleving.

Die emancipatie werkt namelijk twee kanten op. Zaken als sociale zekerheid en openbaar vervoer meer toegankelijk maken voor mensen met een beperking, heeft ook positieve effecten voor anderen. Otwin wijst er verder op dat “vergaderen als een dove” (goed voorbereiden en elkaar laten uitpraten) en “concluderen als een licht verstandelijk gehandicapt” (duidelijke afspraken) voor iedereen fijn zou zijn.

Speech Maarten Schurink, Secretaris-Generaal van BZK

Maarten geeft drie voorbeelden uit zijn eigen ervaring waardoor hij zich steeds meer bewust is geworden dat zaken vaak ingewikkelder zijn als er sprake is van een beperking. Het is een meerjarige opgave die nu is opgepakt. Hij pleit voor een andere manier van nadenken

over mensen met een beperking. Die mensen hebben geen afstand tot de arbeidsmarkt, de arbeidsmarkt heeft een afstand tot deze mensen. Meer van dit soort omdraaiingen zijn nodig om mensen onbeperkt mee te laten doen in de samenleving. En zoals minister Koenders bij de ratificatie van het verdrag destijds zei: we beginnen niet op het nulpunt. Er moet nog veel gebeuren voor een inclusieve samenleving maar er gebeurt ook veel. In het huidige kabinetsprogramma wordt in samenwerking met verschillende ministeries en het bedrijfsleven al concrete resultaten gehaald.

Zo is het aantal koplopergemeenten uitgebreid, worden drempels weggenomen om te studeren, zijn bouwregels aangescherpt en zijn er kansrijke initiatieven in het openbaar vervoer. In dit verband is het belangrijk te spreken met de ervaringsdeskundigen. Niet alleen voor de effectiviteit van het beleid maar ook omdat diversiteit en inclusie zo belangrijk zijn en omdat de democratie het beste werkt als iedereen onafhankelijk van zijn of haar achtergrond mee kan doen en ook mee doet. Dat begint met actief stemrecht en dus verkiezingslocaties die voor allen toegankelijk zijn. Maar ook voor het passief kiesrecht is het van belang dat inclusie voorop staat. ProDemos is op dit moment bezig om de cursus Politiek Actief, bedoeld om mensen te interesseren voor de politiek, ook toegankelijk te maken voor mensen met een beperking. En daar helpt dit rapport van bevindingen bij; én de bespreking vandaag. Ter inspiratie voor de bespreking in de workshops straks, pikt Maarten er vier suggesties uit:

1. Zou het niet verstandig zijn als bijvoorbeeld een raadslid zich kan laten ondersteunen door een vertrouwenspersoon? Misschien is dan de stap om zich verkiesbaar te stellen kleiner.
2. In het Verenigd Koninkrijk het mogelijk voor kandidaten met een beperking om een bedrag van 2000 pond te ontvangen om een deel van de campagne te financieren. Zou dat ook in Nederland kunnen werken

3. Uit onderzoek blijkt dat zonder juiste ondersteuning het uitvalpercentage van volksvertegenwoordigers met een beperking toeneemt. Zou het mogelijk zijn dat ambtsdragers met een beperking op afroep een fonds kunnen gebruiken om na de raadsvergadering niet alleen thuis te komen, maar ook in bed.
4. Is het een idee om een programma in te richten met een twaalftal high-potentials dat zich kandidaat stelt voor een politieke functie?

Presentatie Ammer Moser (beleidsmedewerker BZK) over het rapport

Ammer licht in zijn presentatie de belangrijkste bevindingen uit het onderzoeksrapport toe. Hij start met de observatie dat er drie soorten mensen met een beperking zijn. Ten eerste degenen voor wie vanwege de aard van de beperking een politieke functie helaas niet tot de mogelijkheden behoort. Ten tweede degenen die, mede door de decentralisatie, te druk zijn met het regelen van de zorgvoorzieningen om zich staande te kunnen

houden in de maatschappij, om er nog iets naast te doen. Ten derde is er de groep die participeert en maatschappelijk actief is, maar die niet betrokken is bij de politiek. Het doel van deze bijeenkomst is deze laatste groep te bereiken.

Het rapport is georganiseerd vanuit het loopbaanperspectief: **willen** (interesse voor de politiek), **mogen** (verkozen of benoemd worden), **kunnen** (ondersteuning tijdens ambt) en **gaan** (uit- of doorstroming).

De belangrijkste redenen waarom de interesse voor de politiek zo laag is (**willen**), zijn:

- Onduidelijkheid over de consequenties van het vervullen van een politiek ambt voor het eigen kaartenhuis aan uitkering, toelagen, toeslagen en inkomsten.
- Onduidelijkheid wat er mogelijk is in de politiek.

- Gebrek aan rolmodellen.

Bij **mogen** blijkt het eigen netwerk belangrijk, maar is vooral de rol van de politieke partijen bepalend. De partijen zien wel in dat zij minder representatief zijn dan gewenst, maar vinden het lastig hoe dat zou kunnen worden veranderd. Wat betreft mensen met een beperking spelen daar ook nog weleens vooroordelen mee en een bepaald gevoel van ongemakkelijkheid.

Om politiek actief te worden, moet je gekozen worden. En om dat te kunnen doen, moet je deelnemen aan het politieke spel en vergaderingen bijwonen. Door de benodigde zorg hebben mensen met een beperking dan vaak een achterstand vergeleken met iemand zonder beperking. Naar voren kwam dat het belangrijk is om open te communiceren over je beperking, over wat je nodig hebt en waarmee iemand je kan helpen. Beide zijden vinden dit ongemakkelijk, maar het helpt wel omdat het een hoop (onuitgesproken) vragen wegneemt en vooraf duidelijkheid schept voor de betrokken partijen.

Om het aantal mensen met een beperking in politieke partijen te verhogen, zag men meer in het hanteren van een streefcijfer dan in een quotum. En dat streefcijfer zou dan voor de hele partij moeten gelden. Dat betekent dat betrokkene niet altijd op de voorgrond hoeft te treden maar ook elders in de organisatie van de partij politiek actief kan zijn. Voordeel daarvan is dat beide zijden aan de situatie kunnen wennen. Dan kunnen de partijen zien waar de kwaliteiten liggen van de mensen met een beperking en hebben die laatstgenoemden de tijd om zich te laten zien.

Wat betreft **kunnen** (ondersteuning tijdens ambt) roept Ammer de opmerking van Otwin in herinnering: de politiek kent maar één zekerheid en dat is onzekerheid over de tijd. Vergaderingen lopen vaak uit, de waan van de dag regeert steeds meer, en dat is niet of nauwelijks te plannen. Terwijl het Nederlandse zorgsysteem daar niet goed of onvoldoende op is ingericht: de systemen zijn star en verkokerd. Daarom is een belangrijke bevinding dat de flexibiliteit van een PGB, de mogelijkheid zelf zorg in te kopen, belangrijk is om politiek actief te zijn. Dat zien we ook in het vervoer. Ketenvervoer is een heel mooi idee, maar weinig flexibel.

Bovendien rijdt het vaak niet op tijd en na 11 uur 's avonds is het heel moeilijk om vervoer te regelen. Ook de steeds verder doorgevoerde decentralisatie waardoor de gemeente verantwoordelijk is voor het verstrekken van hulpmiddelen, werkt drempelverhogend. Enerzijds heb je er een functie, anderzijds ben je afhankelijk van de

gemeente voor je hulpmiddelen. Dat maakt dat mensen bezwaard kunnen zijn om hulp te vragen. En daarin zit de crux, want als je niet de juiste ondersteuning hebt, en dat geldt voor alle mensen, dan val je eerder uit. Een juiste ondersteuning is dus van groot belang.

Een ander punt daarbij is: persoonlijke assistentie is vaak nodig om onnodige belasting te voorkomen. Dat gaat dan om ogenschijnlijk simpele dingen die echter veel energie kosten om te doen, zoals vervoer van en naar vergaderingen. Of iemand die blind is die met voorleessoftware de relevante informatie moet vinden in de omvangrijke stukkenstroom. Met assistentie kan eerder de essentie worden gevonden.

In het rapport zijn ook veel suggesties voor beleidsmaatregelen opgenomen.

- We zien en hebben gehoord dat het heel lastig is om vooraf een goed beeld te krijgen van wat de nieuwe inkomsten uit het ambt betekenen voor het fragiele kaartenhuis van uitkering en toeslagen. Oplossing zou kunnen zijn om een centraal informatiepunt te hebben waar mensen die vraag kunnen neerleggen. In dit punt wordt dan de informatie van het UWV, de gemeente, de belastingdienst enz. bij elkaar gebracht voor het antwoord.
- De cursus Politiek Actief is een belangrijk instrument om mensen te enthousiasmeren voor de politiek.
- Boegbeelden zijn belangrijk, maar hoe krijg je er meer van? Wij zijn benieuwd naar jullie visie hierop in de workshops. Mensen zien zichzelf vaak niet als rolmodel, terwijl andere mensen dat wel zo zien. Wellicht is het minder beladen om te spreken van ambassadeurs. Het gaat erom dat de kennis die er is, wordt benut, om de volgende lichter ook weer op die plaats te krijgen
- Als je je kandidaat wil stellen als persoon met een beperking, dan moet je campagnevoeren en heb je als gevolg daarvan extra kosten zoals bijvoorbeeld vervoer, het inzetten van een doventolk, stukken omzetten in braille. Met een kandidaatstellingsfonds zouden mensen met een beperking in dezelfde startpositie worden gebracht als mensen zonder beperking. Daarmee blijken de kansen significant toe te nemen om meer mensen met een beperking gekozen te krijgen.
- Politieke partijen hebben een spilfunctie. Het is belangrijk dat zij zich dit nog meer dan nu realiseren. Tijdens de interviews merkten we dat ze zich begonnen te realiseren: 10 tot 15% van de

Nederlandse bevolking is een groot potentieel; dat is een grote vijver die politieke partijen nu links laten liggen. Terwijl die partijen moeite hebben om mensen te vinden.

- Integratieprotocol klinkt zwaar, maar hiermee wordt bedoeld dat het belangrijk is om aan het begin aan te geven: waar liggen je sterke punten, wat zijn je beperkingen en wat heb je nodig? Dan is de kou uit de lucht en durven mensen eerder hulp te vragen of aan te bieden. Belastbaarheid is een issue, dus vooraf aangeven wat je nodig hebt.
- Omdat het belangrijk is dat iedereen meedoet aan de democratie, moet ook worden bevorderd dat mensen met een verstandelijke beperking politiek betrokken worden. Het moet wel in een aangepaste, beschermde vorm. Er zijn goede initiatieven, zoals het G-krachtenpanel in Almere. Daar praten ze maandelijks over onderwerpen waar ze in de praktijk mee te maken hebben, en hebben ze één of twee keer per jaar contact met de gemeenteraad en de burgemeester. Wellicht zijn er ook andere ideeën om deze mensen bij de politiek te betrekken.
- In België blijkt de persoonlijke assistent al een groot succes. De aanspraak zou in de wet moeten worden opgenomen, zodat er geen onduidelijkheid over is en mensen zich erop kunnen beroepen. Daarmee worden mensen met een beperking in dezelfde startpositie gebracht.
- En dan als laatste: een onderzoek of het PGB ook expliciet kan worden ingezet voor politieke activiteiten.

Otwin wijst erop dat politici willen opvallen en dat mensen met een beperking hier dus een voordeel hebben. Ammer antwoordt dat dit klopt. Als je in een rolstoel zit, neemt men bijvoorbeeld toch eerder een flyer aan. Ook komt het voor dat je met andere mensen of op een andere manier in contact komt met kiezers. Maar uit de interviews blijkt dat mensen aarzelen om dit punt uit te venten. Otwin merkt op dat in de politiek bescheidenheid iets is dat je helemaal niet kan gebruiken.

Rond de tafelgesprek

Otwin spreekt achtereenvolgens met:

- Rick Brink, raadslid en fractievoorzitter van Hardenberg en 'minister' van Gehandicapten-zaken,

- Yolán Koster-Dreese, wethouder van Bergen, NH en hiervoor van Woerden, en
- Alice Schippers, Executive Director Disability Studies in Nederland, betrokken bij het internationale onderzoek dat onderdeel uitmaakt van het rapport.

Rick betoogt dat voor het onbeperkt mee doen in de politiek vooral de ondersteuning op de agenda zou moeten staan. Dat is de basis. Dat geldt zeker voor mensen bij wie de beperking niet zo zichtbaar is als bij hem: die moeten nog veel uitleggen. Het zit hem bij die ondersteuning vaak in kleine, concrete dingen of in dingen slimmer doen.

Yolan komt weliswaar uit een politiek bewust gezin, maar is gevraagd om politiek actief te worden. Maar zij wilde niet op de titel van de handicap de politiek in. Zij is geïnteresseerd in maatschappelijke ontwikkelingen. Zij was eerder als belangenbehartiger betrokken bij de ontwikkeling van het PGB en het VN-verdrag Handicap zonder die te koppelen aan haar eigen beperking. En zij had er als wethouder voor gezorgd dat zij een aantal dossiers kon doen dat niet verbonden kon worden aan haar beperking, zoals duurzaamheid. Zij geeft toe dat zij als wethouder in een rolstoel meer aangesproken wordt op toegankelijkheid, dus daarom had zij aan haar burgemeester gevraagd het dossier inclusie te doen. Ook om te benadrukken dat inclusie breder is dan het sociaal domein. Het gaat over toegankelijkheid in het algemeen, ook van gebouwen en inrichting van wijken, en over verrijking van de samenleving.

Het is wel zo dat Yolán serieuzer wordt genomen als gesprekspartner als het gaat om onderwerpen als PGB. Het geeft een andere waarde aan het gesprek als je spreekt uit eigen ervaring of emotie. Yolán ziet PGB als instrument voor emancipatie, niet alleen als eigen inkoop van zorg.

Overigens heeft zij in haar eigen college een nare confrontatie gehad over ondersteuning. Zij had een aangepaste auto nodig omdat zij anders niet kon functioneren. Nu is dat veranderd, maar toen was het nog

zo dat er geen vergoedingsgrondslag was omdat een wethouder geen werknemer is. De bekostiging van deze aanpassing (€30.000) heeft toen tot gedoe geleid in het college. Twee wethouders vroegen waarom ze het niet zelf betaalde. Tegenwoordig is het geregeld en heb je geen toestemming meer nodig. Yolán vreest echter dat het belemmerend gaat werken voor mensen met een beperking om door politieke partijen te worden voorgedragen als dit soort kosten voor ondersteuningsvoorzieningen moeten worden betaald door gemeenten.

Als tip voor mensen die erover denken politiek actief te worden, merkt Yolán op dat het goed is de bron van de twijfel te onderzoeken: vind je jezelf ongeschikt of denk je dat anderen het raar zullen vinden? Je moet er ook tegen kunnen dat je niet altijd serieus wordt genomen als gesprekspartner. Ten derde: zorg dat je een brede belangstelling hebt en dat je op verschillende domeinen een interessante discussiepartner bent. Het is belangrijk dat je steeds inclusie naar voren brengt, maar wordt geen hameraar op het punt van handicap want dan hamer je jezelf buiten de discussie.

Otwin doet de oproep gebruik te maken van het feit dat hier nu mensen aan de tafel zitten die al een tijd meegaan in de politiek en die bereid zijn om te helpen.

Alice wijst erop dat mensen met een beperking de grootste minderheidsgroep zijn die het minst vertegenwoordigd is in de politiek. Dat is overigens niet uniek voor Nederland. In de vijf landen om ons heen is de participatiegraad van mensen met een beperking in de politiek laag en geen afspiegeling van bevolking. Maar dat betekent ook dat zij niet vertegenwoordigd zijn in de besluitvorming en dan is het een dubbele achterstand. Maar het werkt ook andersom: als er wel diversiteit is wat betreft politieke ambtsdragers dan heeft dat ook een dubbel effect.

Zoals Rick ook betoogde, moeten we met inclusiviteit al jong beginnen. Dus niet kinderen naar het speciaal onderwijs maar met elkaar om leren gaan. Het netwerk is ook belangrijk om dit inclusieve gedachtegoed dat ook in het VN-verdrag is weerspiegeld, te stimuleren. Want als een handicap zich manifesteert is het niet alleen levenslang maar ook levensbreed. Het gaat dus niet alleen over het politieke bedrijf, maar ook over de route daarnaartoe. En dat betekent inclusief onderwijs en inclusief leven in de samenleving als geheel. Je kan je afvragen: als er sprake zou zijn van evenredige vertegenwoordiging, zou het politieke bedrijf dan ook op deze manier zijn georganiseerd?

We doen in Nederland al wel veel aan stutten en steunen van mensen met een beperking, maar dat staat vaak náást de rest van de samenleving. Zo'n cursus Politiek Actief, maak dat inclusief. Niet zo van: jullie moeten het nog leren, maar een mentor- of coachingsprogramma en daarnaast een kweekvijver zoals dat in de landen rond ons gebeurt. Verder is ook een culturele verandering nodig, maar dat kost veel meer tijd want dat moet gebeuren in de hoofden van mensen. We moeten sleutelen aan de samenleving in zijn geheel, niet alleen aan mensen met een beperking.

Workshops

Na de pauze en een optreden van het terugspeeltheater "Boven Water" gingen de aanwezigen naar hun workshops. Zoals workshopleider Margriet van Kampenhout het verwoordde: "Dit is een workshop, letterlijk een werkwinkel. Wij werken en BZK winkelt in het werk dat in het komende uur wordt verricht. De vraag is welke ideeën en ook knellende punten wij gaan aangegeven die nog niet aan bod zijn gekomen in het rapport. Het doel van deze workshops is verzamelen, verzamelen en verzamelen. Het doel is niet het hier en nu samen te gaan oplossen. We gaan puzzelstukjes bij elkaar brengen. Alles mag en kan!".

De workshopdeelnemers werden verdeeld in groepen van drie tot vier personen die oplossingen, ideeën, oproepen en opmerkingen verzamelden en op post-its schreven. In het tweede deel van de workshops is een aantal van de belangrijkste post-its ('de bovendrijvers') plenair besproken.

In [bijlagen 1, 2 en 3](#) zijn korte deelverslagen opgenomen van de drie workshops. Er is hierbij niets verloren gegaan want alles wat is opgeschreven, is ook verzameld (zie [bijlage 4](#)).

Zoals workshopleider Jennie Goldschmidt het zei: "Het moet tussen de oren komen dat het over mensen gaat die wat kunnen, maar die daarbij ook een beperking hebben. De beperking is een onderdeel van jou, niet alles." Zij had een keer meegemaakt dat zij voor een journalist een

deskundige was totdat hij in de gaten kreeg dat ze slechthorend was; toen was ze alleen nog maar doof.

Jennie roept op om aan te sluiten bij wat er al gebeurt om de participatie verhogen (vrouwen, minderheden, LHBT) en de mensen met een beperking te vinden in de gremia en via de media waarop zij al actief zijn. Daarbij is het goed om het perspectief af en toe om te keren. De gehele maatschappij wordt beter van de benodigde aanpassingen.” Of zoals Dick Houtzager het verwoordde: “Het zou toch mooi zijn als mensen binnenkort kunnen zeggen: “Ik hoef niet meer naar Glasgow omdat het openbaar vervoer daar zo goed is; ik kan gewoon in Amsterdam met de bus of de tram”.

Margriet van Kampenhout vult aan dat we bezig zijn een brug te bouwen terwijl we er overheen aan het gaan zijn. Stilstand is geen optie, maar we kunnen alleen wat bereiken met zijn allen. “We moeten op dezelfde bladzijde zitten, maar soms zitten we in een verschillend boek”. “We moeten met elkaar in gesprek. Ik ben niet (alleen) een beperking, ik ben een mens”.

Na weer een mooi optreden van het terugspeeltheater “Boven Water” sloot Otwin de bijeenkomst af. Hij wees erop dat toegankelijkheid en deelname aan de politiek geen gehandicaptenrechten zijn, maar universele burgerrechten. Tijdens de aansluitende netwerkborrel raakten velen van dit gevarieerde gezelschap met elkaar in gesprek. Men was unaniem dat dit een constructieve bijeenkomst was geweest. Velen vonden dit voor herhaling vatbaar.

BIJLAGE 1

Verslag workshop 1: HOE MAKEN WE MENSEN MET EEN BEPERKING EN HUN OMGEVING ENTHOUSIAST VOOR EEN POLITIEKE FUNCTIE (WILLEN)?

(Workshopleider Dick Houtzager)

De volgende hoofdpunten kwamen uit de verschillende groepen:

- Wat iedereen nodig heeft: een positief zelfbeeld, ambitie en doorzettingsvermogen.
- Onzekerheid over de financiële zaken tijdens en na de politieke functie beïnvloedt het willen negatief. Voorlichting op dit vlak is dus erg belangrijk.
- Werk in een belangenorganisatie is óók politiek, maar de vraag is hoe we die mensen krijgen naar de besluitvormende politiek.
- Gelijkwaardigheid is niet altijd rechtvaardigheid. Je ontkomt niet aan positieve discriminatie omdat mensen met een beperking een achterstand hebben.
- De politiek is een arena. Je moet vechten om de bewustwording te verhogen. Als je beperkingen hebt, moet je er meer energie insteken. Je moet in jezelf geloven, je goed voorbereiden en doorvechten.
- Besef dat je door taal ook kan discrimineren. Zorg daarom voor duidelijke taal: kort, helder, met plaatjes. En zorg voor websites die wel leesbaar zijn voor mensen met een visuele beperking. Ook de teksten van vandaag waren moeilijk leesbaar. Er zijn specifieke bureaus die ambtelijke of juridische teksten naar eenvoudiger taal omzetten. Het College voor rechten van de Mens heeft hier goede ervaringen mee, bijvoorbeeld met hun jaarverslag. Een filmpje in gebarentaal over de samenvatting van een rapport is een ander voorbeeld.
- Het delen van een baan (job sharing) zou wellicht een mogelijkheid kunnen zijn. Als vorm van “omdenken”: anders denken dan de huidige structuren of zoals we het altijd al hebben gedaan. Domino’s kun je ook de andere kant op laten vallen. Daarbij moeten zowel de organisatie als degene met een beperking naar elkaar toe bewegen door zich flexibel en creatief op te stellen.
- Als gedachtenexperiment: welke steun kan iemand met een beperking als blindheid/het syndroom van down of rolstoel, krijgen als hij of zij als politieke droom heeft minister-president te worden? Dick wijst erop dat een lid van de VN-commissie Naleving VN-verdrag Handicap een man uit Nieuw-Zeeland is die een verstandelijke beperking heeft. Hij was activist en beoordeelt nu rapportages over landen en praat mee over ontwikkelingen. Het begint bij dromen.
- Mensen met een beperking moeten zich meer laten zien. Hoe kunnen ze daarbij worden ondersteund?
- Om politiek actief te worden, moet je eerst lid worden van een politieke partij. Omdat mensen met een beperking vaak in een uitkering zitten, zouden de politieke partijen een lager tarief kunnen hanteren. Daarmee wordt politiek actief worden aantrekkelijker.
- Mensen met een beperking in een politiek ambt zouden filmpjes moeten maken zodat bekender wordt wat het ambt inhoudt, wat ze doen en wat mensen met een beperking kunnen.
- Op scholen zou duidelijker moeten worden verteld wat de politiek doet of zou moeten doen; het ideaalbeeld. Vervolgens is het aan de politici om dat ideaalbeeld zoveel mogelijk te benaderen en dat te laten zien door over hun werk en hun resultaten te vertellen; door middel van blogs en dergelijke. Als op die manier beter bekend is dat politieke ambtsdragers doen, is er ook eerder vertrouwen om zelf stappen te ondernemen.
- Er is teveel nadruk op de fysieke beperking. Voor mensen met een psychische kwetsbaarheid of een onzichtbare beperking schrikt dat af. Als er weinig oog voor is, wordt het niet herkend en erkend en dan voel je je niet aangesproken.
- Zekerheid over basiszorg is noodzakelijk, maar elke vier jaar worden de regels veranderd. De helft van de tijd is degene met een beperking bezig met zijn of haar basiszorg; tijd die

betrokkene ook had kunnen besteden aan politiek.

- Duidelijker aangeven wanneer er iets politieks op de agenda staat. Bijvoorbeeld wanneer er een debat is over een bepaald onderwerp of waar een rondetafelgesprek is waar je input kan leveren. Met een coördinator voor de organisatie. Dat zou de politiek toegankelijker en concreter maken.

BIJLAGE 2

Verslag workshop 2: HOE KOMEN ER MEER MENSEN MET EEN BEPERKING IN EEN POLITIEKE FUNCTIE (MOGEN)?

(Workshopleider Jenny Goldschmidt)

Suggesties van de 10 groepjes

Groep 1

- Het is belangrijk om middelen ter beschikking te stellen, zoals een (een schrijf- of doven-) tolk. En dat gebruik wordt gemaakt van Jip-en-Janneke-taal, zodat het verhaal voor een ieder goed te begrijpen is.
- Het zou goed zijn als politieke partijen onderwerpen aan de orde te stellen waarbij mensen met een beperking zich betrokken voelen.
- Leer van bedrijven die al veel mensen met een beperking in dienst hebben.

Samengevat:

- Communicatie
- Zorg dat je inclusief bent
- Haal ervaringen op bij bedrijven.

Groep 2

- Stel een commissie in voor een inclusieve samenleving, waar ideeën uit voort kunnen komen. Een commissie bestaande uit politieke partijen en mensen met een beperking.
- Zorg voor een aanspreekpunt binnen elke politieke partij, waar mensen met een beperking voor vragen/opmerkingen terecht kunnen.
- Oprechtheid vanuit de politieke partijen is van groot belang. Zij moeten eerlijk antwoorden op vragen gesteld door mensen met een beperking (men moet serieus genomen worden).

Groep 3

- Trek je 'hulpvraag' breder dan je beperking. Wat heb je nodig om goed te kunnen functioneren?

De middelen die jij (extra) nodig hebt, zouden ook voor anderen een voordeel kunnen opleveren of nut kunnen hebben.

- Probeer aan te sluiten bij bestaande initiatieven.
- Vraag je af: "Waarom excluderen wij"?

Groep 4

- Wat is de definitie van een beperking?
- Praktisch: de uren die je kan werken in een politieke functie, worden voor de sollicitatieplicht meegeteld. Dit schrikt mogelijk af.
- Toegankelijkheid en praktische zaken moeten op orde zijn.
- Maak gebruik van technische zaken die er al bestaan.

Groep 5

- Scouten voor een politiek ambt hoeft niet anders te zijn dan voor een functie bij een andere instantie/orgaan. Kijk bijvoorbeeld naar hoe dit gaat bij de WMO-raad van een gemeente. Zoek naar redenen waarom mensen actief zijn.
- Wees proactief in het aanbieden van voorzieningen.
- Zorg voor maatwerk in coaching. Wat heeft iemand nodig?

Groep 6

- Kijk voor potentiële kandidaten naar de cliëntenraden van het UWV, de WMO-raden, de publieke tribune van bijvoorbeeld een gemeenteraad, maar ook onder ambtenaren.
- Maak gebruik van talenten waarover mensen beschikken.

Groep 7

- Stel als politieke partij rechtstreeks vragen aan mensen met een beperking.
- Je hoeft je functie niet in je eentje te doen. Dit houdt ook in dat je bijvoorbeeld zelf een functie kunt vervullen als schaduw-raadslid of duo-raadslid.
- Zorg voor en kijk naar rolmodellen.

Groep 8

- Benadruk dat maatregelen voor mensen met een beperking ook voordelen kunnen hebben voor mensen zonder beperking. Denk hierbij aan maatregelen die betrekking hebben op het

terugdringen van de werkdruk onder politieke ambtsdragers. Trekt mogelijk in zijn algemeenheid meer mensen richting het ambt.

- Zorg voor samenwerking met organisaties (voor – toekomstige - rekrutering van politieke ambtsdragers). Bijvoorbeeld met het speciaal onderwijs.
- Stel een landelijk netwerk in voor politieke ambtsdragers met een beperking.

Groep 9

- De beeldvorming moet veranderen. Mensen met een beperking worden nu veel gezien als 'lijdend voorwerp'. Ze moeten meer gezien worden als expert.
- Dit kan bijvoorbeeld bereikt worden door politieke partijen kennis te laten maken met deze groep en door hen te laten scouten naar potentiële kandidaten.
- Er zou geen (of minder) sprake moeten zijn van speciaal onderwijs. Daar begint een inclusieve samenleving.
- Het is echter wel de vraag in hoeverre politieke partijen open staan voor politieke ambtsdragers met een beperking.

Groep 10

- De bewustwording dat ook mensen met een beperking onder de noemer inclusiviteit vallen, moet worden vergroot. Inclusiviteit heeft niet alleen betrekking op 'vrouwen' en 'mensen met een etnische achtergrond'.
- Politieke partijen zouden verplicht moeten worden om een inclusiviteitsbeleid te hebben.
- Sluit voor initiatieven aan bij wat er al is. Denk hierbij aan cursussen voor het werven van aankomende burgemeesters gericht op vrouwen en mensen met een etnische achtergrond.

BIJLAGE 3

Verslag workshop 3: HOE ONDERSTEUNEN WE MENSEN MET EEN BEPERKING EN HUN OMGEVING IN EEN POLITIEKE FUNCTIE (KUNNEN)?

(Workshopleider: Margriet van Kampenhout)

De volgende hoofdpunten kwamen uit de verschillende groepen:

- Maatwerk op het verrichten van je politieke werk
- Meer rekening houden met belastbaarheid door middel van deelfuncties en persoonlijke assistentie (pilot)
- Keep it simple & stupid: Toegankelijkheid en doorgankelijkheid is de norm. Testcase: toegankelijkheid in nieuw gebouw van de Tweede Kamer (Iedereen welkom in het hart van de democratie).
- Politieke vergaderingen moeten voor iedereen fysiek en inhoudelijk toegankelijk zijn.
- Bejegening
- Fysieke toegankelijkheid
- Sociale toegankelijkheid
- Inhoudelijke toegankelijkheid (begrijpelijke taal)
- Voorzieningen (bijvoorbeeld ringleiding/doventolk)
- Voldoende pauzes
- Disability Management; het regelen van het gedoe van het hebben van een beperking kost veel energie (voorzieningspot voor maatwerkvoorzieningen)
- Toegankelijk maken van de fysieke ruimte
- Sleutelfiguren benaderen bij departementen en gemeenten.
- Zichtbaar maken van onzichtbare beperkingen, rolmodellen vinden bij huidige politici met onzichtbare beperking die daar openlijk en kwetsbaar voor uitkomen, analoog aan depressie uit de taboesfeer halen: onbekend maakt onbemind. Begrip en acceptatie kweken.

- Creëer platform bij BZK waar goede ideeën en oplossingen worden verzameld en budget wordt uitgegeven om mensen met een beperking te ondersteunen zodat de lasten bij de politiek blijven en niet bij individuen terecht komen.
- Richt een politieke partij op: Inclusief Nederland.
- Integraal. Bij PGB één lijn.
- Energiemanagement voor mensen met een beperking. Maak van één zetel een duobaan.
- Vrijwilligers moeten ook een vergoeding krijgen. Meehelpen bij toegankelijkheid.

BIJLAGE 4

ALLE OPMERKINGEN EN IDEEËN VAN DE FLIPOVERS EN POST-ITS

Workshop “Willen”

Bovendrijvers “Willen”

1. Netwerk in/buiten/tussen politieke partijen
2. Inclusief design. Wat werkt (beter)
  - Voor iedereen
  - Overall
3. Wat heb je nodig
  - coaching
  - leren/meelopen
  - ondersteuning
  - duo vormen
4. Sluit aan bij inclusief beleid (democratie/participatie)
  - Verbreed naar andere groepen
5. Toegankelijkheid in brede zin
6. Ambitie en drive (is er > zet in!)

Post-its “Willen”

1. Terugkoppeling van politici door middel van blogs/resultaten
2. Bij onderwijs al beginnen met uitleg
3. Beeldvorming in de media
4. Representatie in de media
5. Locaties van Tv-programma's toegankelijk
6. Zorg voor een duidelijke politieke kalender/agenda
7. Meer input via sociale media vragen/blogs/vlogs/
8. Maak het gemakkelijker om bijeenkomsten te bezoeken. Openbaar vervoer verbeteren, locatie toegankelijker.
9. Sociale media/plaatselijke krant
10. Jezelf aanmelden bij een partij. Dan word je gevraagd mee te praten.
11. Mensen zelf vragen/uitnodigen. Direct benaderen/mond tot mond.
12. Begin bij kleine lokale onderwerpen, daar prikkelen en vragen vaker mee te denken.
13. Bijeenkomsten organiseren in gemeenten om mee te praten (inspraak)
14. Ga naar wijkvergaderingen
15. Zorg voor duidelijke taal (kort, helder en plaatjes ondersteunen)
16. Van belangenorganisatie naar politiek

17. Ruimte vanuit politieke partij (krijgen en nemen) > toegankelijkheid
18. Bewustwording. Intrinsieke motivatie stimuleren. Vertrouwen ook in jezelf.
19. Gelijkwaardigheid is niet altijd rechtvaardigheid > positieve discriminatie
20. Profileren. Eigen kennis en ervaring. Vertrouwen winnen.
21. Streefcijfers > Voorbeelden en ambassadeurs > verbinding met de achterban.
22. Informatie delen over voordelen van inclusiviteit. Welke impact kun je hebben. Wat betekent dat voor je eigen invloed?
23. Lagere drempel om politiek actief te worden > waar zijn de vacatures?
24. En wat is de invloed op je Wia/Wajong recht?
25. Geen kansen en ruimte voor een plek/podium en voor ontwikkeling.
26. Politieke omgeving/burgemeester moet het mogelijk maken.
27. Partijtop moet het dragen/stimuleren
28. Pas de manier van politiek bedrijven aan: maak het inclusief.
29. Begin met lokale belangenbehartigers te stimuleren als kweekvijver voor doorgroei.
30. Randvoorwaarden; hoeveel krijg ik dan, wat betekent het voor mijn inkomen?
31. Weten wat je kunt betekenen; lijstje van functies met tijdsbeslag en voorzieningen van gemeenteraadslid tot flyeraar
32. Job-sharing > omdenken (anders vallende dominostenen)
33. Aandacht voor niet zichtbare beperkingen. Disclosure is moeilijk vanwege stigma.
34. Actief werven door politieke partijen (geen witte mannen van 60)
35. Lijstje van voorzieningen op steekwoorden (fysiek en financieel)
36. De harde cultuur van de politiek. Anders.
37. Niet vergeten. We zijn gewone mensen.
38. Leer al op de basisschool gebarentaal voor iedereen.
39. Empowerment training
40. Stel iemand met Downsyndroom wordt minister. Hoe kan minister ondersteuning krijgen? Prachtig denkexperiment.
41. Meer aandacht voor mogelijkheid om te werken in de politiek. Op school en op alle niveaus.
42. Debatten alleen op VWO. Moet ook op lagere niveaus HAVO/VMBO.

43. Conflictbeheersingstraining
44. Quota of gehandicaptenstreefcijfer.
45. Inclusiemedewerker. Ondersteuning aan gehandicapten met politieke droom.
46. Politieke dromen van gehandicapten worden waar gemaakt.
47. Ervaringsdeskundige als politiek adviseur.
48. Hart voor politieke leven.
49. Meer dialoog in plaats van debat.
50. Een reclamefilm met gebarentaal.

Workshop “Mogen”

Bovendrijvers “Mogen”

1. Netwerk vormen
2. Inclusieve communicatie
3. Politiek/beleid voor iedereen
4. Ervaring ophalen bij inclusieve bedrijven
5. Platform/commissie van inclusieve partijen (in de raad)
6. Aanspreekpunt bij elke politieke partij
7. Oprechtheid in omgang
8. Wat heb je nodig? Benoem niet zozeer beperking.
9. Sluit aan bij bestaande initiatieven.
10. Waarom excluderen?
11. Wat is ‘beperking’?
12. Geen symptoombestrijding
13. Uren in politiek tellen en verrekenen
14. Toegankelijkheid all the way
15. Financiële tegemoetkoming
16. Technische ondersteuning
17. Gebruik maken van wat bestaat
18. UNIVERSAL DESIGN
19. Aandacht voor onzichtbare beperking
20. Kijk internationaal
21. Scouten (lokale cliëntenraden en WMO-raden)
22. Wat hebben gescoute mensen nodig? Bijvoorbeeld coaching.
23. Mensen komen op voor een reden (ambitie & drive)
24. Publiek in gemeenteraden
25. Zet mensen in omwille van talent en kennis
26. Rechtstreeks benaderen (straalt serieus uit)
27. Je staat niet alleen (duo’s...)
28. Rolmodellen nodig
29. Wat werkt voor mensen met een beperking, werkt voor iedereen (bijvoorbeeld werkdruk)
30. Zoeken in speciaal onderwijs
31. Netwerk!

32. Beeldvorming (van lijdend voorwerp naar leidend/expert)
33. Inclusief onderwijs
34. Staan jullie open voor mmeb? (mensen met een beperking???)
35. Bewustwording – breed verplicht? Diversiteitsbeleid? Pijl naar 25.
36. Sluit aan bij wat er is. Bijvoorbeeld vrouwen met migratieachtergrond
37. Eigen deskundigheid ontwikkelen.
38. Op alle niveaus inzetten.
39. Landelijk netwerk (ongelieerd) voor mensen met een beperking.

Post-its “Mogen”

1. Communicatie
  - a) Laagdrempelig houden en makkelijker
  - b) Standaard tolk
  - c) Makkelijke taal (Jip & Janneke)
  - d) Ondertiteling
  - e) Schrijftolk
2. Wat betekent je voorstel of beleid die niet aan het gemiddelde voldoet?
3. Als je deze vraag stelt binnen de partij, vergeet je niet deze verborgen groepen.
4. Ervaringen halen bij bedrijven die al samenwerken met mensen met een beperking.
5. Idee workshop: Hoe vind je mensen met een beperking?
6. Vervolg workshop: Hoe ga je met de beperking om.
7. Ik zou graag bij partij willen, willen ze ook, maar krijg geen gehoor.
8. Hoe haal je de drempel weg?
9. Als ze willen, hap dan!
10. Het helpt als je als partij contact bij mensen te maken. Voorbeeld ondertiteling, tolk. Ook belangrijk dat je als partij standaard een tolk moet hebben.
11. Ieder neemt zijn/haar eigen ik mee. Focussen op eigen expertise. Het zou binnen de partij groter moeten zijn en ruimer denken. Focus het zo dat het verbreed.
12. Laat zien dat je als partij voor iedereen bent, landelijk als lokaal.
13. Waar een wil is, is een weg. Zorg dat iedereen het snapt. Het moet permanent op de agenda.
14. Er wordt eerst gekeken naar de onmogelijkheden in plaats van de kracht en toevoeging. Kijk eerst naar de kracht, daarna naar de rest.

15. Coachen van mensen die interesse hebben in de politiek. Buddyproject.
  16. Op meer diverse plekken zoeken naar nieuwe leden (jongeren) voor politieke organisaties zoals bij zorgorganisaties.
  17. Werkdrukvermindering meer (fractie)ondersteuning ook voor de reguliere ambtsdragers
  18. Jong geleerd, oud gedaan. Democracy (ProDemos), jongerenraad, het begint met onderwijs. Samenwerking met jongerenorganisaties. Speciaal onderwijs promotie.
  19. Praten met mensen met een beperking.
  20. Mensen met beperking zien als gesprekspartner & expert en niet als lijdend voorwerp.
  21. Verder kijken dan beperking.
  22. Kans krijgen om te laten zien dat je meer bent dan beperking (volwaardig).
  23. Kennismaking politiek & mensen met beperking. Belangenorganisaties.
  24. Beeldvorming in de samenleving.
  25. Onderwijs meer inclusies.
  26. ProDemos meer aandacht laten besteden aan inclusiviteit.
  27. In hoeverre staat de politiek open voor mensen met een beperking?
  28. Rolmodellen, om te laten zien dat het wel kan.
  29. Afhankelijk van de aard beperking.
  30. Stimulerende omgeving.
  31. Positief zelfbeeld/ambitie/doorzettingsvermogen
  32. Naar de persoon kijken en naar wat hij/zij kan in plaats van niet kan.
  33. Oprechte aandacht in alle tijd met alle respect zonder oordeel.
  34. Serieus nemen. Niet alleen zeggen/beloven maar ook daadwerkelijk doen.
  35. Elkaar tegemoetkomen.
  36. Omdenken. Vraag: "Wat heb je nodig om politiek mee te bewegen?". "Dit heb ik nodig om politiek actief te worden".
  37. Samen de mogelijkheden zoeken. 'Beetje geven, beetje nemen.'
  38. Samen optrekken (Géén kaders of schotten).
  39. Vraag niet: Hoe kunnen we inclusief zijn? Vraag wel: Waarom excluderen we eigenlijk?
  40. Politieke partij kan ook zelf scouten op politiek talent.
  41. Portefeuille verdelen met gehandicapte
  42. Bicultureel intersectioneel
  43. Sluit aan bij bestaande netwerken van mensen met een beperking, bijvoorbeeld evenementen voor de doelgroep. Bezoek evenementen die relevant zijn voor de doelgroep.
  44. Ga netwerken met een partij die jou aanspreekt. En partijen kunnen netwerken door locaties/bijeenkomsten te bezoeken waar gehandicapten komen
  45. Trek het breder dan "de beperking". Benoem wat je nodig hebt en laat zien voor welke groepen dit nog meer nut heeft.
  46. Communicatie tussen mensen met en zonder beperking vergemakkelijken.
  47. Aandacht ook voor mensen met een onzichtbare beperking.
  48. Kijk wat er al is en deze groep laten aansluiten! Voed BZK; oriëntatieprogramma burgemeesters.
  49. Commissie 'inclusieve samenleving' in een raad; daarin verschillende politieke partijen.
  50. Samenbrengen; denktank.
  51. Aanspreekpunt binnen politieke partij voor kandidaat met beperking.
  52. Zorg voor netwerk van bondgenoten.
  53. Inclusief onderwijs
  54. Eigen deskundigheid ontwikkelen en tonen.
  55. Laat voordelen zijn van breder inclusief perspectief in politiek/beleid.
  56. Op alle niveaus inzetten (wijk-school-werkgroep)
  57. Gebruik geen wollige taal.
  58. Elk lid heeft een eigen buddy/maatje.
  59. Zichtbaar maken van mogelijkheden en onderwerpen/beïnvloeding
  60. Denk niet voor maar met iemand met een beperking.
- Vraag 1: Hoe kunnen ambtsdragers met een beperking een politieke partij voor hun standpunten winnen?**
1. In de kijker blijven spelen
  2. Rolmodellen voor zelfbeeld
  3. Positieve bijvangst benoemen.
  4. Inspreken in de raad.
  5. Rolmodellen verzamelen.

6. Probeer met je vraag/wens/behoefte aan te sluiten bij bestaande initiatieven (bijvoorbeeld voor andere groepen)
7. Feiten/onderzoeken. Helpt bij bewustwording.
8. Op zoek gaan naar gedeeld belang.
9. Jouw idee matchen met de politieke ambities en speerpunten van de politieke partij.
10. Zoek algemeen belang.
11. Faciliteren van praktische en financiële ondersteuning
12. Meer gebruik maken van de technische mogelijkheden die al bestaan.
13. Locaties en bedrijven toegankelijk maken. Niet alleen de ingang maar ook de rest van het pand.

Vraag 2: Op welke wijze kunnen politieke partijen politieke talenten zoeken onder mensen met een beperking?

1. Jaar door contact met belangenvereniging
2. Rechtstreeks benaderen = serieus nemen
3. Voor breed perspectief, stel iemand met beperking naast je in functie. Je hoeft als raadslid niet alles zelf te doen.
4. Adviesraad sociaal domein.
5. Brede raad; 010-burgerparticipatie.
6. Bewustwording. Diversiteit is niet alleen vrouwen, mensen met een migratieachtergrond en mensen met een beperking. Netwerk stimuleren bij politieke partijen.
7. Opleggen verplichting diversiteitsbeleid politieke partijen.
8. Aanspreekpunt diversiteitsbeleid.
9. Door met ons te praten en niet over of tegen.
10. Door ze niet apart te zetten.
11. Door ze als mens te zien.
12. Door open te staan voor de problemen waar we tegenaan lopen.
13. Door te begrijpen dat wij oplossingsgericht werken en denken.
14. Dat mijn uren in de politiek als werkuren worden gezien en in mindering worden gebracht op mijn sollicitatieplicht.
15. Belangenverenigingen.
16. (Ex-)leden van Cliëntenraden (UWV, WMO)
17. Publieke tribune gemeentehuis

Workshop “Kunnen”

Bovendrijvers “Kunnen”

1. Maatwerk op het verrichten van je politieke werk
2. Meer rekening houden met belastbaarheid door middel van deelfuncties en persoonlijke assistentie (pilot)
3. Keep it simple & stupid: Toegankelijkheid en doorgankelijkheid is de norm. Testcase: toegankelijkheid in nieuw gebouw van de Tweede Kamer
4. Politieke vergaderingen moeten voor iedereen fysiek en inhoudelijk toegankelijk zijn.
5. Bejegening
6. Fysieke toegankelijkheid
7. Sociale toegankelijkheid
8. Inhoudelijke toegankelijkheid (begrijpelijke taal)
9. Voorzieningen (bijvoorbeeld ringleiding/doventolk)
10. Voldoende pauzes
11. Disability Management (voorzieningenpot voor maatwerkvoorzieningen)
12. Toegankelijk maken van de fysieke ruimte
13. Sleutelfiguren benaderen (bedrijven/gemeenten)
14. Zichtbaar maken van onzichtbare beperkingen, rolmodellen vinden bij huidige politici met onzichtbare beperking die daar openlijk en kwetsbaar voor uitkomen, analoog aan depressie uit de taboesfeer halen: onbekend maakt onbemind. Begrip en acceptatie kweken.
15. Creëer platform bij BZK waar goede ideeën en oplossingen worden verzameld en budget wordt uitgegeven om mensen met een beperking te ondersteunen zodat de lasten bij de politiek blijven en niet bij individuen terecht komen.
16. Richt een politieke partij op: Inclusief Nederland.
17. Integraal. Bij PGB één lijn.
18. Energiemanagement. Maak van één zetel een duobaan.
19. Vrijwilligers ook betaald krijgen. Meehelpen bij toegankelijkheid.

Post-its “Kunnen”

1. Mensen worden niet serieus genomen binnen de politiek
2. Meer collectief = minder individueel
3. Fysiek ongemak
4. Beeldvorming autisme

5. Mensen haken af omdat ze niet weten hoe er mee om te gaan
6. Pauze
7. Persoonlijk assistent: digitaal/fysiek
8. Schrijftolk, waardering
9. Financiële beloning
10. Maatwerk gericht op het verrichten van je politieke werk
11. Rustige werkplek
12. Sommige functies vragen teveel energie: splits functies op
13. Parttime wethouders delen functies
14. Persoonlijk assistent? 'Ontzorgen'
15. Vertrouwenspersoon/persoonlijk medewerker voor inhoud en/of praktische zorg
16. Persoonsgebonden budget 'fonds'
17. Cultuurverandering/houdt rekening met belastbaarheid
18. Culturele omslag naar 'gezonder' politieke bedrijven
19. Verandering begint bij politieke partijen
20. Beeldvorming en bewust worden/daarmee beginnen
21. Informatiepunt
22. Geen Ziektewet voor ambtsdragers!
23. Maatwerk/flexibel
24. Belastbaarheid verminderend door deeltijd en persoonlijk assistent
25. Sommige functies vragen teveel energie: splits functies op.
26. Rolmodel
27. Vast informatiepunt overheid/ministerie
28. Ringleiding faciliteiten
29. Bed/langere en meer pauzes/effectiever vergaderen (duurt te lang)
30. Politiek actief moet geen geld kosten (eigen bijdrage)
31. Vertrouwenspersoon (coach/buddy)
32. Issues serious nemen
33. Idee; budget beschikbaar stellen aan politieke partij via gemeente te gebruiken voor ondersteuning van mensen met een beperking die politiek ambiëren. Kosten bij de partij en niet bij de persoon.
34. Databank van good-practises bij ministerie BZK zodat men niet steeds het wiel hoeft uit te vinden. Informatiepunt.
35. Afspraken maken over een maximale eindtijd voor vergaderingen in de avond.
36. Probleem: regelen van zorg, ook tijdens vergadering. Mogelijke oplossingen: PGB; meer aandacht en ondersteuning voor wie dat nodig heeft.
37. Hulp bij raadslid met een beperking (ADL)
38. Geen financiële korting door afwezigheid chronische aandoening (rechtpositie raads- en commissieleden 20% afhankelijk van presentie)
39. Lengte vergaderingen
40. Pauzes
41. Respect
42. Toegankelijker maken fysieke ruimte (bouwnorm)
43. Nooduitgangen met braillehulp en lichtalarm voor doven/slechthorenden
44. Ondertiteling vergaderingen
45. Toegang hulphond
46. Rustruimte (ook stil!)
47. Vrij toegankelijk invalidentoilet
48. Meubilair
49. Akoestiek
50. Hulphond (dieren moeten een ruimte hebben)
51. Altijd persoonlijk commissielid om ook bij raadsvergaderingen te helpen
52. Schrijftolk en NGT-tolk bij vergadering
53. Rustruimtes ook ten behoeve van ontspanning bij onder andere borderline, ass, ADHD etc.
54. ICT; IBABS werkt vaak niet, slechte en zware verplichte laptops.
55. Gehandicaptoiletten vrij bereikbaar. Géén toestemming/hulp hoeven vragen in raadhuis.
56. Tolkuren!
57. Maximale lengte/eindtijd vergadering. Maximaal drie uur met 10-15 minuten pauze.
58. Frequentie vergaderingen van zes keer per jaar naar vier keer per jaar.
59. Niet zittend maar staand vergaderen (lastig ????)
60. Korte pauzes tijdens vergaderingen. Vijf tot acht minuten. Drie kwartier vergaderen en 10 minuten pauze.
61. Stukken op tijd.
62. Maatwerk gericht op inclusie
63. Eigen politieke partij= Ik? Partij nu!!
64. Creatief zijn.

65. Constructief zijn
  66. Wij-oplossingen
  67. Samenwerken met elkaar. Lopers, rollers etc.
  68. Coaching
  69. Niet vanuit beperking/handicap denken
  70. Portefeuille kiezen zonder relatie tot handicap bijvoorbeeld afvalstoffenheffing.
  71. Vangnet voor als het even wat minder gaat
  72. Wetgeving en ervaring door rolmodel
  73. Maak nieuwe Tweede Kamer volledig toegankelijk.
  74. Artikel 3.11 Rechtspositiebesluit politieke ambtsdragers. Gemeenteraadsvergoeding die je verlagen kan in verband met uitkering.
  75. Ministerie BZK sleutelpositie bewust en actief voor toegankelijkheid.
  76. Zichtbaar maken van onzichtbare beperking
  77. Inclusie begint op school. Zaak van lange adem. Geef kwetsbare mogelijkheid om kracht te laten zien.
  78. Begrip/acceptatie kweken van onzichtbare beperking.
  79. Rolmodellen vinden onder huidige politici met onzichtbare beperking die daar openlijk en kwetsbaar voor uitkomen. Analoog aan depressie uit taboesfeer halen. Onbekend maakt onbemind.
  80. Financiële aanpassingen; uniforme regelingen voor heel Nederland.
  81. College pro-actief handelen
  82. Raadszaal aanpassen zodat iedereen kan meedoen
  83. Ondersteuning door bodes
  84. UWV Wia + salaris + ABP
  85. Vrijwilligerswerk korten van uitkering
4. Politieke vergaderingen moeten voor iedereen fysiek en inhoudelijk toegankelijk zijn.
    - a) Bejegening
    - b) Fysieke toegankelijkheid
    - c) Sociale toegankelijkheid
    - d) Inhoudelijke toegankelijkheid (begrijpelijke taal)
    - e) Voorzieningen (bijvoorbeeld ringleiding/doventolk)
    - f) Voldoende pauzes
  5. Disability Managent (voorzieningenpot voor maatwerkvoorzieningen)
  6. Toegankelijk maken van de fysieke ruimte
  7. Sleutelfiguren benaderen (bedrijven/gemeenten)
  8. Zichtbaar maken van onzichtbare beperkingen, rolmodellen vinden bij huidige politici met onzichtbare beperking die daar openlijk en kwetsbaar voor uitkomen, analoog aan depressie uit de taboesfeer halen: onbekend maakt onbemind. Begrip en acceptatie kweken.
  9. Creëer platform bij BZK waar goede ideeën en oplossingen worden verzameld en budget wordt uitgegeven om mensen met een beperking te ondersteunen zodat de lasten bij de politiek blijven en niet bij individuen terecht komen.
  10. Richt een politieke partij op: Inclusief Nederland.
  11. Integraal. Bij PGB één lijn.
  12. Energiemanagement. Maak van één zetel een duobaan.
  13. Vrijwilligers ook betaald krijgen. Meehelpen bij toegankelijkheid.

Workshop “Kunnen”

Bovendrijvers “Kunnen”

1. Maatwerk op het verrichten van je politieke werk
2. Meer rekening houden met belastbaarheid door middel van deelfuncties en persoonlijke assistentie (pilot)
3. Keep it simple & stupid: Toegankelijkheid en doorgankelijkheid is de norm. Testcase: toegankelijkheid in nieuw gebouw van de Tweede Kamer

Post-its “Kunnen”

1. Mensen worden niet serieus genomen binnen de politiek
2. Meer collectief = minder individueel
3. Fysiek ongemak
4. Beeldvorming autisme
5. Mensen haken af omdat ze niet weten hoe er mee om te gaan
6. Pauze
7. Persoonlijk assistent: digitaal/fysiek
8. Schrijftolk, waardering
9. Financiële beloning

10. Maatwerk gericht op het verrichten van je politieke werk
11. Rustige werkplek
12. Sommige functies vragen teveel energie: splits functies op
13. Parttime wethouders delen functies
14. Persoonlijk assistent? 'Ontzorgen'
15. Vertrouwenspersoon/persoonlijk medewerker voor inhoud en/of praktische zorg
16. Persoonsgebonden budget 'fonds'
17. Cultuurverandering/houdt rekening met belastbaarheid
18. Culturele omslag naar 'gezonder' politiek bedrijven
19. Verandering begint bij politieke partijen
20. Beeldvorming en bewust worden/daarmee beginnen
21. Informatiepunt
22. Geen Ziektewet voor ambtsdragers!
23. Maatwerk/flexibel
24. Belastbaarheid verminderend door deeltijd en persoonlijk assistent
25. Sommige functies vragen teveel energie: splits functies op.
26. Rolmodel
27. Vast informatiepunt overheid/ministerie
28. Ringleiding faciliteiten
29. Bed/langere en meer pauzes/effectiever vergaderen (duurt te lang)
30. Politiek actief moet geen geld kosten (eigen bijdrage)
31. Vertrouwenspersoon (coach/buddy)
32. Issues serious nemen
33. Idee; budget beschikbaar stellen aan politieke partij via gemeente te gebruiken voor ondersteuning van mensen met een beperking die politiek ambiëren. Kosten bij de partij en niet bij de persoon.
34. Databank van good-practises bij ministerie BZK zodat men niet steeds het wiel hoeft uit te vinden. Informatiepunt.
35. Afspraken maken over een maximale eindtijd voor vergaderingen in de avond.
36. Probleem: regelen van zorg, ook tijdens vergadering. Mogelijke oplossingen: PGB; meer aandacht en ondersteuning voor wie dat nodig heeft.
37. Hulp bij raadslid met een beperking (ADL)
38. Geen financiële korting door afwezigheid chronische aandoening (rechtpositie raads- en commissieleden 20% afhankelijk van presentie)
39. Lengte vergaderingen
40. Pauzes
41. Respect
42. Toegankelijker maken fysieke ruimte (bouwnorm)
  - a) Nooduitgangen met braillehulp en lichtalarm voor doven/slechthorenden
  - b) Ondertiteling vergaderingen
  - c) Toegang hulphond
  - d) Rustruimte (ook stil!)
  - e) Vrij toegankelijk invalidentoilet
  - f) Meubilair
  - g) Akoestiek
43. Hulphond (dieren moeten een ruimte hebben)
44. Altijd persoonlijk commissielid om ook bij raadsvergaderingen te helpen
45. Schrijftolk en NGT-tolk bij vergadering
46. Rustruimtes ook ten behoeve van ontspanning bij onder andere borderline, ass, ADHD etc.
47. ICT; IBABS werkt vaak niet, slechte en zware verplichte laptops.
48. Gehandicapten toiletten vrij bereikbaar. Géén toestemming/hulp hoeven vragen in raadhuis.
49. Tolkuren!
50. Maximale lengte/eindtijd vergadering. Maximaal drie uur met 10-15 minuten pauze.
51. Frequentie vergaderingen van zes keer per jaar naar vier keer per jaar.
52. Niet zittend maar staand vergaderen (lastig ????)
53. Korte pauzes tijdens vergaderingen. Vijf tot acht minuten. Drie kwartier vergaderen en 10 minuten pauze.
54. Stukken op tijd.
55. Maatwerk gericht op inclusie
56. Eigen politieke partij= Ik? Partij nu!!
57. Creatief zijn.
58. Constructief zijn
59. Wij-oplossingen
60. Samenwerken met elkaar. Lopers, rollers etc.
61. Coaching
62. Niet vanuit beperking/handicap denken
63. Portefeuille kiezen zonder relatie tot handicap bijvoorbeeld afvalstoffenheffing.
64. Vangnet voor als het even wat minder gaat
65. Wetgeving en ervaring door rolmodel

66. Maak nieuwe Tweede Kamer volledig toegankelijk.
67. Artikel 3.11 Rechtspositiebesluit politieke ambtsdragers. Gemeenteraadsvergoeding die je verlagen kan in verband met uitkering.
68. Ministerie BZK sleutelpositie bewust en actief voor toegankelijkheid.
69. Zichtbaar maken van onzichtbare beperking
70. Inclusie begint op school. Zaak van lange adem. Geef kwetsbare mogelijkheid om kracht te laten zien.
71. Begrip/acceptatie kweken van onzichtbare beperking.
72. Rolmodellen vinden onder huidige politici met onzichtbare beperking die daar openlijk en kwetsbaar voor uitkomen. Analoog aan depressie uit taboesfeer halen. Onbekend maakt onbemind.
73. Financiële aanpassingen; uniforme regelingen voor heel Nederland.
74. College pro-actief handelen
75. Raadszaal aanpassen zodat iedereen kan meedoen
76. Ondersteuning door bodes
77. UWV Wia + salaris + ABP
78. Vrijwilligerswerk korten van uitkering

Dit is een publicatie van:

**Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties**

Postbus 20011 | 2500 EA Den Haag

Juli 2019